

Ministerstwo Sprawiedliwości

Sekretarz Stanu
Arkadiusz Myrcha

DPK-I.053.3.2025
Warszawa, 25 maja 2026 r.

Pan

Marcin Wiącek

Rzecznik Praw Obywatelskich

Szanowny Panie Rzeczniku,

w nawiązaniu do kolejnego wystąpienia RPO z dnia 6 grudnia 2025 r. postulującego dokonanie zmian legislacyjnych przepisu art. 209 Kodeksu karnego¹, w zakresie dotyczącym zawartej w nim klauzuli niekaralności, uprzejmie przedstawiam, co następuje.

Ministerstwo Sprawiedliwości w całości podtrzymuje stanowisko wyrażone w piśmie z dnia 25 sierpnia 2025 r. Ponadto, mając na względzie kolejne wystąpienie RPO w tym zakresie, należy również zwrócić uwagę na następujące okoliczności.

Przepis art. 209 k.k. penalizuje zachowanie sprawcy, który uchyla się od wykonania obowiązku alimentacyjnego określonego co do wysokości orzeczeniem sądowym (ugodą zawartą przez sądem albo innym organem albo inną umową), jeżeli łączna wysokość powstałych, wskutek tego zaległości stanowi równowartość co najmniej 3 świadczeń okresowych albo jeżeli opóźnienie zaległego świadczenia innego niż okresowe wynosi co najmniej 3 miesiące. Forma typizacji przewidziana przez ustawodawcę wskazuje, że nie penalizuje on wprost zachowania polegającego na uchylaniu się od wykonania orzeczenia sądu cywilnego (opiekuńczego) w przedmiocie świadczeń alimentacyjnych. Jednak ocena tego, czy doszło do popełnienia wskazanego przestępstwa wymaga uwzględnienia, czy i w jakim zakresie sprawca wywiązał się z obowiązku zapłaty orzeczonego przez sąd obowiązku alimentacyjnego.

¹ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz.U. z 2025, poz. 383 z późn.zm.), dalej jako „k.k.”.

Organ postępowania karnego ustalając, czy doszło do popełnienia przestępstwa niealimentacji bierze pod uwagę wysokość świadczenia głównego określonego w orzeczeniu sądu cywilnego (opiekuńczego). Stwierdzenie, że sprawca dopuścił się popełnienia tego przestępstwa wymaga ustalenia, że łączna wysokość powstałych zaległości stanowi równowartość co najmniej 3 świadczeń okresowych. W tym wypadku zlicza się wysokość świadczeń głównych, nie biorąc pod uwagę odsetek czy też innych należności ubocznych, właściwych dla instytucji prawa cywilnego. O popełnieniu przestępstwa decyduje zatem wysokość nieuiszczonych świadczeń głównych, natomiast wysokość czy też wymagalność pozostałych należności związanych ze świadczeniem głównym nie ma znaczenia dla realizacji znamion czynu określonego w art. 209 k.k. Powyższe okoliczności zostały również przyznane w wystąpieniu Pana Rzecznika („Niemożliwe jest rozszerzenie interpretacji typizacji zawartej w art. 209 § 1 k.k. o świadczenia uboczne względem świadczenia alimentacyjnego”, str. 6; „Istotą bowiem przestępstwa z art. 209 § 1 k.k. nie jest nieuiszczanie odsetek, a nieuiszczanie rat alimentacyjnych”, str. 2).

Jako że klauzule niekaralności, określone w § 4 i 5 wskazanej dyspozycji dotyczą sprawcy przestępstwa, który swoim zachowaniem zrealizował znamiona wskazane w § 1 (1a), niezasadnym byłoby uzależnienie możliwości skorzystania z klauzuli czynnego żalu od spełnienia okoliczności, które nie odnoszą się bezpośrednio do znamion tego przestępstwa. Konstruując klauzulę niekaralności należy odnosić ją do znamion czynu zabronionego, ponieważ to okoliczności składające się na znamiona wyznaczają zakres penalizacji. Dlatego też zasadnym jest, aby klauzula niekaralności była ściśle skorelowana z zakresem typizacji.

Nie może uciec z pola widzenia, że wystąpienie dotyczy zasad umożliwiających skorzystanie przez sprawcę z klauzul niekaralności określonych w art. 209 § 4 i 5 k.k. Dlatego też niezasadne wydaje się powoływanie w tym względzie na mechanizmy dotyczące orzekania przez sąd karny o obowiązku naprawienia szkody czy też zadośćuczynienia za doznaną krzywdę, ponieważ w tym wypadku całkowicie zasadnym jest odwołanie się przez ustawodawcę do stosowania reguł określonych w przepisach prawa cywilnego. Charakter dyspozycji k.k. wskazuje, że to okoliczności odnoszące się do znamion popełnionego przestępstwa należy brać pod uwagę przy możliwości odstąpienia

od wymierzanej kary. Niespójnym systemowo wydaje się w tym aspekcie odwołanie do zasad orzekania środków kompensacyjnych.

Art. 209 § 4 k.k. stanowi klasyczną klauzulę niekaralności, odnoszącą się wyłącznie do czynu zarzucanego podejrzanemu. Konstrukcja ta jednoznacznie wskazuje, że przesłanką wyłączenia karalności jest uiszczenie świadczenia głównego, czyli alimentów objętych zarzutem, a nie jakichkolwiek innych zobowiązań cywilnoprawnych. Takie rozumienie przepisu jest utrwalone zarówno w praktyce prokuratury i sądów, jak i w przeważającej części doktryny. Prawo karne nie jest instrumentem służącym dochodzeniu roszczeń majątkowych, lecz reakcją na popełniony czyn zabroniony, a rozszerzenie przesłanek czynnego żalu na świadczenia uboczne prowadziłyby do przekształcenia postępowania karnego w *quasi* cywilny tryb dochodzenia roszczeń, co pozostaje w sprzeczności z funkcją i charakterem tej regulacji.

Proponowane przez Rzecznika brzmienie art. 209 § 4–6 k.k. pozostaje ponadto w kolizji z ustawą z dnia 7 września 2007 r. o pomocy osobom uprawnionym do alimentów. Organ wypłacający świadczenia z funduszu alimentacyjnego nie posiada kompetencji do dyskrecjonalnego kształtowania zakresu swoich roszczeń, a umorzenie należności może nastąpić wyłącznie na wniosek dłużnika i w drodze decyzji administracyjnej. Rozszerzenie przesłanek czynnego żalu na świadczenia uboczne prowadziłyby zatem do obejścia mechanizmów przewidzianych w ustawie oraz do wprowadzenia na grunt prawa karnego elementów właściwych postępowaniu administracyjnemu i cywilnemu.

Należy również zauważyć, że argumentacja przedstawiona przez Rzecznika pomija fundamentalną różnicę pomiędzy roszczeniami pokrzywdzonego w rozumieniu art. 209 k.k. a roszczeniami wynikającymi z odrębnych regulacji prawnych. Świadczenia uboczne, takie jak odsetki ustawowe za opóźnienie czy koszty postępowania egzekucyjnego, nie stanowią szkody wynikającej z czynu zabronionego określonego w art. 209 § 1 i 1a k.k. Roszczenia te mają charakter cywilny lub administracyjny i przysługują odpowiednio organom egzekucyjnym oraz gminie, która wypłaciła świadczenia z funduszu alimentacyjnego. W konsekwencji nie mogą one zostać objęte przesłankami czynnego żalu, który odnosi się wyłącznie do naprawienia szkody wyrządzonej pokrzywdzonemu czynem zabronionym. Włączenie tych należności do zakresu art. 209 § 4–6 k.k.

prowadziłoby do nieuprawnionego mieszania reżimów prawa karnego, cywilnego i administracyjnego oraz do rozszerzenia odpowiedzialności karnej na zobowiązania niemające związku z istotą czynu zabronionego.

Analiza dokonana w przedmiotowej sprawie, nie pozwala na stwierdzenie, że występują rozbieżności orzecznicze dotyczące interpretacji art. 209 § 4 k.k. Utrwalona praktyka sądów i prokuratury jednoznacznie wskazuje, że „całość zaległych alimentów” oznacza świadczenia objęte zarzutem oraz ewentualnie ratę wymagalną przed dniem wpłaty, z wyłączeniem odsetek i innych świadczeń ubocznych. Proponowana zmiana prowadziłaby do niejasności interpretacyjnych, w tym co do zakresu roszczeń, ich wymagalności, przedawnienia oraz relacji do wcześniejszych prawomocnych wyroków skazujących. W wielu przypadkach mogłaby również wymuszać na sprawcy konieczność regulowania należności, które były już przedmiotem wcześniejszych postępowań i rozstrzygnięć, co pozostawałoby w sprzeczności z zasadą *ne bis in idem*.

Niezależnie od powyższych argumentów natury systemowej i dogmatycznej, należy zwrócić uwagę na konsekwencje praktyczne i organizacyjne proponowanej zmiany. Rozszerzenie przesłanek czynnego żalu na świadczenia uboczne wymagałoby od prokuratury ustalania wysokości odsetek ustawowych za opóźnienie, weryfikowania kosztów egzekucyjnych, analizowania potrąceń, zaliczeń i rozliczeń cywilnoprawnych oraz kontroli wykonania tych zobowiązań przed podjęciem decyzji o zastosowaniu art. 209 § 4 k.k. Są to czynności właściwe postępowaniu cywilnemu i egzekucyjnemu, a nie postępowaniu przygotowawczemu. Przeniesienie ich na grunt prawa karnego prowadziłoby do znaczącego wydłużenia postępowań, zwiększenia obciążeń prokuratury oraz ryzyka błędów wynikających z konieczności dokonywania skomplikowanych ustaleń finansowych, co w praktyce mogłoby utrudnić, a nie ułatwić ochronę osób uprawnionych do alimentów.

Należy również odnotować, że dostępne dane statystyczne wskazują na incydentalny charakter umorzeń postępowań na podstawie art. 209 § 4 k.k. Z informacji zawartych w systemie informatycznym Prokuratury (Prok Sys) wynika, że od 2020 r. do chwili obecnej umorzono ogółem 151 904 postępowania dotyczące czynów z art. 209 k.k., podczas gdy umorzenia na podstawie przesłanki czynnego żalu określonej w art. 209 § 4

k.k. stanowiły jedynie 22 sprawy. Dane te jednoznacznie wskazują, że instytucja ta ma charakter marginalny i nie może stanowić podstawy do formułowania wniosków o potrzebie rozszerzenia jej zakresu na świadczenia uboczne, które nie są przedmiotem postępowania karnego.

Mając na uwadze przedstawione argumenty natury systemowej, dogmatycznej, legislacyjnej i praktycznej, należy stwierdzić, że brak jest podstaw do podjęcia inicjatywy legislacyjnej zmierzającej do zmiany art. 209 § 4–6 k.k. Proponowane rozwiązania nie zwiększyłyby ochrony pokrzywdzonych, mogłyby natomiast pogorszyć sytuację gmin oraz doprowadzić do niepożądanego ingerencji prawa karnego w sferę roszczeń cywilnoprawnych. Obowiązujące przepisy w sposób właściwy realizują cele regulacji art. 209 k.k., a postulowane zmiany nie znajdują uzasadnienia ani w praktyce, ani w systemie prawa.

Z wyrazami szacunku
Arkadiusz Myrcha
Sekretarz Stanu

/podpisano elektronicznie/